

מהרי"ק סוף שורש קט (פסקו כמה ראשונים כר"ש ולא כר"י הגם שהלכה כר"י בעלמא, מפני שלא מסתבר טעמו כאן); ב"י וב"ח א"ח רכד; מהר"ץ חיות גטין יט; מאור ישראל ר"ה יח: ד"ה אמר ר"ש). וכשם שמצינו בדברי אמוראים שפעמים הכריעו בסברה במחלוקת תנאים כיחיד כנגד הרבים (ע' למשל בחולין לא: 'אמר רבא בהא זכנהו ר' נתן לרבנן' וברש"י; לעיל לו. ושבת ס: וביצה יא: תוס' יבמות קא: ד"ה הואיל; ב"מ יב. ד"ה ואמר, ועוד. וע' יומא נב: ובתוס' שם נג. ד"ה שלא; תוס' יבמות קא: ד"ה הואיל; נמו"י שם מב; תורא"ש סוטה ב: ספר המאור ומלחמות ה' ב"ק צו: זכר יצחק יד, עמ' רצב. (וע' להלן מב: שתהה רבי יוחנן על הוראת רבי אלעאי: 'מאן שביק תרי ועביד כחד'). וע' במצוין ביוס"ד קדושין נד: וב"ב קנד:). והטעם – שלא נאמרו הכללות אלא על הרוב (כלשון הריטב"א עירובין צח סע"ב לענין הלכה כר"מ בגזירותיו, וכמו שכתב הרשב"א בתשובה תרפח).

'אמר ר' אלעזר: נפגם ולא ניטל'. ואם תאמר, אם כן מדוע נפגם הוי מום והלא יכול ליטול כולו ויחזור ויבריא? –

ויש להוכיח מכאן שאעפ"י שיש למום רפואה על ידי האדם – הרי זה מום קבוע, כיון שלולא התערבות האדם לא יתפארו לעולם. אך יש לדחות ולומר שמא כשנפגם תחילה לא יעלה ארוכה גם אם יינטל (עפ"י תוס' לעיל לה: [וע' בענין זה במצוין לעיל לז]. ונפקא מינה בין שני התירוצים – כשנפגם ואחר כך ניטל, האם שוחטים).

'תנא אצבע שאמרו – אחד מארבעה בטפח של כל האדם, למאי הלכתא? אמר רבה: לענין תכלת... רב הונא בריה דרב יהושע אמר: לשתי אמות...' משמע קצת שדוקא בהלכות מסוימות אמרו שה'אצבע' היא אחד מארבעה טפח, ולא בשאר מקומות. ואולם הרמב"ם כתב שבכל מקום סתם 'אצבע' היא אגודל, שהיא רביע טפח (ע' בהלכות נשיאת כפים טו, ד; ס"ת ט, א; שבת יז, לו). וצריך לפרש שהגמרא מתיחס למשמעות לשון הברייתא 'אצבע שאמרו' – משמע שמדובר כאן אודות הלכה מסוימת, ולזה שאל 'למאי הלכתא', אבל הוא הדין לשאר מקומות (עפ"י הנצי"ב – במכתב לבנו, מובא במרומי שדה; ובשו"ת משיב דבר ח"א כד).

ויש מהאחרונים שכתב שלא בכל ששיעור ב'אצבע' הכוונה לאגודל, ודייק זאת מדברי הגמרא כאן (עפ"י ב"ח יו"ד רפג. אבל אין כן דעת הב"י שם. וע' במובא ביוסף דעת מנחות ל.).

דף מ

'שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע ושעל קרן מזרחית דרומית היתה יתרה עליה חצי אצבע... חדא דכספא ודהבא וחדא דבניינא. וסימנך: 'מצפון זהב יאתה' – זו שמודדים בה זהב היתה בצד צפון.

נראה טעם ליתור חצי אצבע, על פי מה שכתבו הראשונים (ע' במאירי עירובין ג: ב"י יו"ד רא בשם הרשב"א) שהאמה השוחקת עודפת על העצבת חצי אצבע [כ-2 אחוז], והרי אמרו (בעירובין שם) שיש למדוד באמה שוחקת לחומרא, נמצא שכל המדידות היו נעשות בעצבת שהיא האמה המדויקת בצמצום (כן כתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קו – דלא כהמנ"ח צה), אבל לאומנים יש למדוד לחומרא בשוחקת. ולשאר דברי שאינם יקרים, הכפילו שיעור זה לקודש.

'עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל' – שכשם שאנו מצווים שלא להתיר את האסור, כך אנו מצווים שלא לאסור את המותר כדי שלא להפסיד ממונם של ישראל (עפ"י ספר הפרדס עמ' קכז).

[ויש בדבר זה טעם נוסף, כמו שכתב הש"ך (יו"ד רמב בקיצור הנהגות הוראות או"ה ט) זו לשונו: 'כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר אפילו בשל עובד כוכבים ואפילו במקום שאין הפסד, מפני שעל הרוב יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והוי חומרא דאתי לידי קולא. ואע"פ שלפי הנראה לא יבא מזה צד קולא – אסור, שאפשר שיתגלגל ויבא קולא עד אחר מאה דברים. לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש, צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו מחוייבים להתמיר'.]

וכל שאפשר להתיר ברווחה, ללא מחלוקת של בר סמכא – אין לחכם להתחסד ולחזור אחר החומרות יותר מדאי ולא יחוס על ממונם של ישראל, שאף התורה חסה על ממונם (מאירי חולין מט:).
וכן במקום שיש ספק איסור דרבנן, אין לנו לאבד ממונם של ישראל שהוא ודאי דאוריתא, משום ספק דרבנן (זהר הרקיע לרשב"ץ א).

'נשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר... אינו ניכר מחמת עצמו אבל ניכר מחמת מלאכה'.
ומשמיענו שגם זה מום כ'פיסח' שבתורה, אעפ"י שבעמדו אינו ניכר, כיון שהוא צולע בהילוכו – הרי זה מום. (ע' בשו"ת חתם סופר (לקוטים ח"ו כא), ש'פיסח' ו'חיגר' שבתורה הם שמות תואר, והיינו שניכר במומו אף בעמדו. לעומת הצולע שאינו שם תואר אלא תאור פעולה שצולע בהליכתו, וזהו שהוסיף אילא ביבנה. ואולם גם אם ננקוט שגם הצולע נכלל ב'פיסח' דקרא, צריך אילא להשמיענו זאת, וכמו ששמיענו התנא מה נכלל ב'שרוע').

'הא באוכמא הא בחיזורא'. הראשונים גרסו במקום 'בחיזורא' – 'בציריא' ומשמעו סדק ובקע (ע' רש"י פסחים מ. יבמות יז. ע"ז ל. מנחות לו: חולין קכג:); כלומר חריץ העין, הנקב שבגולגולת שבו נמצאת העין, שבאדם הוא עגול (עפ"י רש"י כאן ובנדה כג; רבנו גרשום; מעדני יו"ט על הרא"ש, אות ר. והרמב"ן פרש להפך. והרמב"ם סתם – ע' לחם משנה; לקוטי הלכות, בעין משפט).
ומה שאמרו להלן מד. שאדם שעניניו עגולות הרי זה מום – הכוונה לעין עצמה, שהיא מאורכת, ולא לחור בו יושבת העין. וע' חזו"א כו, ת.

'ע"ב) 'אוזן הגדי היתה כפולה, אמרו חכמים: בזמן שהוא עצם אחד – מום'. משמעות 'עצם' שבכאן היא החומר הקשיח שבאוזן, הסחוס, כמו שפרש"י. או במשמעות 'גוף', כמו 'כעצם השמים לטוהר' (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם. וע' גם בחיבורו הגדול בהל' ביאת מקדש ז, ג. ושם גרס ופירש להפך מפרש"י, בשני סחוסים – הרי זה מום שהוא כשני גופים. בסחוס אחד – אינו מום).

'עיניו אחת גדולה ואחת קטנה... תנא, גדולה כשל עגל, קטנה כשל אוז'. יש לפרש, היתה אחת מעיניו גדולה או אחת קטנה. [אבל אם שתיהן גדולות או קטנות – אין זה מום בבהמה, כמו שאמרו בגמרא לעיל ג:] [כן נראה לפרש עפ"י רש"י לעיל ג: ולפי זה צריך לפרש 'עיניו' – של הגדי הנזכר במשנה הקודמת, (או של הטלה, כדאוקימנא סיפא דמתני' דזנב), אם היא כשל עגל – הרי זה מום].
ואולם כתבו המפרשים שמדברי הרמב"ם נראה שהמשנה מדברת על מקרה אחד, ובין בגדי בין בעגל, אם מידת הפרש בין שתי עיניו כהפרש שבין עין העגל לעין האווז – הרי זה מום (כן כתב בשפת אמת. וע' גם בחדושי רעק"א; ליקוטי הלכות בעין משפט כאן ולהלן מג. וראה באורך בחזו"א כה, יא).

'זנב העגל שאינה מגעת לערקוב. אמרו חכמים: כל מרבית עגלים כן, כל זמן שיהו מגדלין הן נמתחות'. רש"י מפרש שחכמים מסבירים דברי תנא קמא. ואילו הרמב"ם מפרש שחכמים חולקים וסוברים שאין זה מום, שכך דרכם של עגלים בתחילתם שזנבם קצר, והוא גודל במשך הזמן (עפ"י פירוש המשנה. וכן בחיבורו הגדול השמיט מום זה, ופרש הבית-יוסף לפי שמפרש שחכמים חולקים ופסק כמותם).

*

'סנהדרין ה, ב: שמונה עשרה חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר כו' – יש לעיין הלא כל המומין שנוין ומנוין, ומומין העוברין גם כן שנוין, והן ד', כמו שכתב הר"מ פ"ב מהלכות איסורי מוצה ה"ז – ונראה דכל מאורע הפוגם את הגוף נקרא כאן 'מום' ור"ל פגם העובר שאינו מום כלל, וכמו נפגם האוזן מן העור דאינו מום מפני שהוא עובר כדאמר ל"ז ב', וכן נסדק בין בידי אדם ובין בידי שמים צריך הכרעה אם עובר, דפעמים בידי שמים עובר טפי מבידי אדם כדתנן... וכן כמה ספקות, כמו כרשינה שאמרו כו', וכן כל הספיקות של לח ויבש ל"א א' היה רב פושטן בבקיות טבע הדברים. וכן לקבוע את המאורע הנראה לעיני החכם צריך בקיות לקבועו אם זהו מום הקבוע ששנינו או שזה מאורע אחר' (מתוך חזון איש בכורות כה, ט).

דף מא

'איידי דתנא שלשה הוסיף ואמרו לו לא שמענו אלא את אלו וקתני ואתי דיחידאה...'. פירוש, כיון שאמרו 'לא שמענו' הרי דעתם שאין להוסיף על מה שקבלו מן הראשונים, ואמנם אותם שלשה שהוסיף אילא, ב"ד שלאחריהם קיימו את דבריו אבל יותר מאלו אין להוסיף, ואף על פי שהיו יחידיים שהוסיפו – אין הלכה כמותם, כי החכמים שביבנה שלא מנאום – חולקים, והרי הם רבים. לכך הוצרך התנא לסתום כמותם (עפ"י חזון איש כה, יח).

זאלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה... וחוטין הפנימיות שנפגמו אבל לא שנעקרו'. אף על פי שאין מום זה ניכר מבחוץ, והרי עד כאן לא נסתפקו לעיל אלא אם חסרון מבפנים שמיה חסרון אם לאו, אבל מום פנימי אינו מום הפוסל, ואם כן מדוע אין שוחטים אותו במקדש? – יש לומר שאעפ"י שאינו בגדר 'מום', מכל מקום אינו בכלל מבחר נדריכם לפיכך אינו קרב, כמו שכתב הרמב"ם (איסורי מוצה ב, ח) שזהו הטעם לכל אותם מנויים במשנה שאינם קרבים במקדש. עוד יש לומר, מדאורייתא הרי זה מום גמור ושוחטים עליו אף במדינה, אלא כיון שאין מומו ניכר כל כך גזרו שלא לשחוט [וכעין שכתבו התוס' (לו: ד"ה כאן) לענין נקב באוזן פחות מכרשינה, שהוא מום גמור מדאורייתא, ואעפ"י כ' אין שוחטים במדינה לפי שאינו ניכר כל כך גזרו] (עפ"י שיעורי הגרי"ש אלישיב שליט"א).

הרמב"ם (איסורי"מ ב, ח) כתב שבהמה שנפגמו חטיה, אם הקריבה – ייראה לי שהורצה. ונראה שגם לפי הצד האמור שמדין תורה אסורה בהקרה, אפשר שאין זה אלא איסור שלכתחילה משום 'מבחר', אבל אין כאן שם 'פסול', ואין זה בכלל מה שלמדו (בחולין פ:): כל הפסולין אינן מרצין.

דפים לח – לט (מ)

ס. אלו הם מומי העיין?

מומי העיין: הריס (י"ג: חריץ) של העיין (= העפעף) שניקב, נפגם או נסדק;
דק בעינו – דוק לבן כשהוא צף, או דוק שחור משוקע. ולא להפך (ע' באור הדברים בשו"ת הרדב"ז ח"ה קג);
תבלול – כחוט לבן הפוסק ונכנס לחלק השחור שבעיין. אבל שחור הנכנס ללבן – לא, שאין מום בלבן,
שאינו אלא 'חלב העיין'. כן סתמה משנתנו וכדעת רבי יוסי (וכן נקטו בגמרא להלן מ: בסתם, ע"ש בתוס'). ואילו
רבי מאיר סובר שבכל אופן הרי זה מום, שזהו לשון 'תבלול' – המבלבל את העינים;
'חלזון', המכונה גם 'נחש'; וכן עינב (י"ג: עצב) – הרי אלו מומים;

חורור (= טפות לבנות בעיין. רש"י. וע' רבנו גרשום) קבוע ומים הקבועים – שוחטים על מומים אלו.
איזהו חורור הקבוע – ארבעים יום. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: שמונים יום. וכן סתמה משנתנו. ר'
חנניא בן אנטיגנוס אומר: בודקין אותו שלש פעמים, בהפרשים שוים דהיינו כל 27 יום (כפרש"י. והתוס'
פרשו בתחילת שמונים יום ובאמצעם ובסופם). ואם המום מופיע במשך זמן זה – הרי זה מום קבוע ושוחטים עליו.
נסתפקו האם מגלה למפרע שהיה קבוע מתחילתו, אם לאו. ונפ"מ לחיוב מעילה לנהנה מפדיונו.

אלו הם המים הקבועים – כל שבדקוהו ע"י אכילת תבואה (שהיא גורם המרפא) ונשאר המום בעינו.
כיצד בודקין – ע"י אכילה מתבואת בית הבעל (– שאינה צריכה תוספת השקיה ע"י אדם) תבואה לחה בזמן הלח,
כלומר באדר וחצי ניסן, ואחר כך יאכל יבש בזמן יבש – באלול וחצי תשרי [ונסתפקו שמא מאכילים
אותו לח ויבש בזמן הלח], מאכילין אותו ממנה כגרוגרת (לכל הפחות) בכל יום בסעודה ראשונה, קודם
לכל אכילה ושניה (וי"מ לאחר שתיה. ערמב"ם וכו"מ; ירושלמי), ותהא אכילה זו בשדה ולא בעיר, וכשהוא
מותר ולא קשור, ועם חברו (שנוקטים בכל הספקות לחומרא);

גלגל עינו (הכולל את הלובן והסירא. עפ"י רש"י. ויש גורסים ברש"י להפך, וכ"ה בפסקי הרי"ד. ולפי"ז המדובר על
השחור שבעיין) עגול כשל אדם; ר' אילא ביבנה חשבו למום, ואמרו לו חכמים: לא שמענו. וב"ד שלאחריהם
אמרו: הרי זה מום (להלן מ).

להלכה הרי זה מום. וסתם הרמב"ם ולא חילק בין אוכמא לצייהרא. (וע' לח"מ; ליקוטי הלכות בעיין

משפט');

יבלת בעיין; לפרש"י, אם בשחור שבעיין – הרי זה מום גמור ושוחטים עליו. ואם בלבן; אם אין בה שער
– אין זה מום כלל (שהרי אין בה עצם). ואם יש בה שער – אינו נשחט על מום זה אבל אינו קרב על
המזבח, אלא ממתנינים למום אחר (עפ"י הסוגיא להלן מ: כגרסה שלפנינו וכפרש"י. וכ"ג ר"ג וראב"ד).

מהרמב"ם (איסורי מזבח ב,ב) משמע שאם יש בה שער אפילו בלבן שוחטים.

ולגרסת התוס' והרא"ש (ע' דברי חמודות שם), חילוק זה אם יש שער אם לאו, מדובר בשחור
שבעיין, שאם יש שער הוי מום גמור, ואם לאו – אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה, אבל
בלבן אין היבלת פוסלת כלל.

עין הגדי האחת שהיא גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז – הרי זה מום (משנה מ: וע"ע לעיל ג).

דפים לט – מ

סא. א. אלו הם המומין שבחוטם?

ב. אלו הם מומי השפתים, הפה והלחיים?

- ג. האם חסרון אחד מהאברים הפנימיים מהווה 'מום' לענין שחיטת בכור ולענין פדיון הקדשים? ומה הדין לענין הקרבה על גבי המזבח?
- ד. מעיקה, כתיבה, ניתוק וכריתה – האם פוסלים בביצים או בגיד?
- ה. אלו מומים נוספים שייכים בביצים?
- ו. אלו הם מומים שבזבן, בעריה ובזנב?
- ז. אלו הם מומים שבגפיים?
- ח. יבלות בגוף – האם הן מהוות מום?

א. חוטם שניקב, נפגם או נסדק – הרי זה מום. חוטמים שניקבו זה לתוך זה, מבחוץ (פירוש: בקצה החוטם (עפ"י ר"ג, רמב"ם איסור"ב, ב, ב) במקום שנראה מבחוץ. ואולם רש"י פרש שנקבו מחיצות חיצונית של החוטם. ולא גרס 'זה לתוך זה' (חזו"א כה, ג). וע' ליקוטי הלכות; חזון יחזקאל תוספתא ד, ב) – הרי זה מום. מבפנים – אינו מום לשחוט עליו.

ב. השפה, שנקבה נפגמה או נסדקה, בשורה החיצונית – שוחטים על מומים אלו. הרמב"ם (בי"א"מ ז, ז) כתב שנסדק הזר עד שתחלק השפה לשני ראשים. חוטין (= מושב השנים, חניכיים. עפ"י רש"י) החיצונית, שנפגמו ושנגממו (= שנחתכו ברוחב כעין סדק ולא חסרו כלום. רש"י) – שוחטים עליהם (ובכלל חרוץ הוא). חוטין הפנימיות – מן התיומת ולפנים, ותיומת עצמה כלפנים – פרשו בגמרא שלתנא קמא אין שוחטים אלא אם נעקרו, שאז ניכר הדבר מבחוץ. ולדברי ר' יהושע בן קפוצאי אין שוחטים עליהם אפילו נעקרו, אבל נפסל מלהיקרב כשנעקרו. ולר' חנינא בן אנטיגנוס אף מלהיקרב לא נפסל. הלכה כתנא קמא וכסתם מתניתין וכדמוכח בגמרא לעיל לה (עפ"י רמב"ם; ליקוטי הלכות). פיו דומה לשל חזיר; רבי אילא אמר שהוא מום. ואמר רב פפא: אל תאמר שדומה לגמרי אלא פרוס אעפ"י שאינו משופד (רש"י: עגול. ר"ג ורמב"ם: חד) כשל חזיר, ששפתו העליונה ולחיי העליונות עודפות על התחתונות (ערש"י ור"ג; חזו"א כה, טז). אמרו לו חכמים: לא שמענו. ב"ד שלאחריהם אמרו: הריזה מום. וכן הלכה. יש אומרים: דוקא אם העצם עודפת, אבל אם השפה עודפת ללא העצם – אינו מום (ע' טור י"ד שט). וי"א בכל אופן הוי מום לפי שדומה לשל חזיר (כן כתב בליקוטי הלכות בדעת הרמב"ם. והחזו"א (כה, טז) תמה על דבריו).

היתה השפה התחתונה עודפת על העליונה; אם עצם הלחי התחתון עודפת – הרי זה מום. ואם רק השפה עודפת – אינו מום בבהמה.

ניטל רוב המדבר שבלשונו (כדברי רבי יהודה, וכן סתמה משנתנו. וכן הלכה); ר' אילא החשיבו למום, ולא הודו לו חכמים. ב"ד שלאחריהם אמרו ה"ז מום. וחכמים אומרים: ניטל רוב הלשון.

פה בלום (צר וסתום. ערש"י ותוס'); אם מחת הרוח / הריוח (כלומר, מערכת הפה כולה בלומה) – אינו מום. ואם מחמת העצם (השפתים פתוחות יפה אלא שעצמות הלחיים אדוקות מדי. פירוש אחר: 'בלום' – נפוח; אם מחמת הרוח, כלומר נפיחות מסיבה חיצונית, כמו קור וחום – סופו להתרפא ואינו מום. ואם מחמת עצמו, שעבה ביותר – הרי זה מום).

עצם הפה (= הלחי) שנפרקה (י"ג: שנפסקה) – הרי זה מום. (אבל פגם או גימום אינם פוסלים שם אלא בחוטים, כנ"ל).

ג. חסרון אבר מבפנים, לענין שחיטת בכור או פדיון קדשים – אינו כלום (פסח או עור; עורת או שבור). אבל לענין הקרבתו על המזבח נסתפק רב אחדבוי בר אמי האם כשר (כיון שאינו בגדר 'מום' הפוסל) אם לאו (תמים יהיה לרצון). וניסו להוכיח שנחלקו תנאים בדבר, ודחו.

א. משמע שאפילו לפי הדחיה, יש תנא אחד עכ"פ הפוסל. ואפשר שהכל מודים בדבר. וכן פסק הרמב"ם (איסור"מ ב, יא) שחסרון מבפנים שמו חסרון. ומשמע גם אם נחסר מתחילת ברייתו – אינו עולה על המזבח (ע' לח"מ שחיטה ה, כו; מנחת חינוך רפ"ב).
ב. מחוסר אבר פנימי בעוף, או בקרבן בן נח – צידד במג"ח (רפ"ד, ד) שאינו פוסל.
ג. באדם, אין חסרון אבר פנימי פוסלו מלשרת (רמב"ם ביא"מ ו, ז).

ע' אגרות משה יו"ד ח"א רנא, שאין חסרון אבר אלא לענין פסול קרבן, אבל לא לענין טומאת כהנים למת קרובו המחוסר אבר מבפנים. ואין כן דעת הגרש"ה וואונר שליט"א בספרו שבת הלוי (ח"ג קסא; ח"ו רמ"ד).
נחלקו הברייתות בבהמה בעלת כליה אחת, האם כשרה להיקרב על המזבח אם לאו, והסיקו לפרש שנחלקו האם יש בריה הנבראת בכליה אחת (הלכך אין זה חסרון הפוסל) אם לאו. (ואם נוקטים חסרון מבפנים אין שמו חסרון, צריך לפרש שנחלקו בדבר זה עצמו).
בהמה שיש לה שלש כליות, דינה כיש לה כליה אחת ופסולה להקרבה (לפי ברייתא אחת. וע' רעק"א מ:).

ד. ומעוך וכתות ונתוק וכרות – רבי יהודה אומר: אף בביצים לפי שהם מומים גלויים, שניכר מבחוץ שהן כווצות / תלויות. ראב"י אומר: כולם בגיד ולא בביצים [שאינם מומים גלויים, שלפעמים הן מכווצות או תלויות אף בבריא]. רבי יוסי אומר: מעוך וכתות – אף בביצים, שהן כמו שאינן והרי זה חסרון (רש"י). אבל נתוק וכרות – בגיד ולא בביצים, שהרי הן ישנן.
הרמב"ם (ביאת מקדש ז, ח) פסק כרבי יהודה לענין מום הקרבן. ולענין הקרבה ע"ג המזבח – אפשר שמעוך וכתות פסול לדברי הכל משום חסרון מבפנים, וכ"מ מרש"י (וע' חזו"א כה, יד).

ה. ביציו בכיס אחד – הרי זה מום.

משמע מרבנו גרשום שזהו רק לדעת ר' עקיבא, אבל לר' יוחנן בן נורי אינו מום מפני שהביצים נמצאים, הגם שלא במקום.
שני כיסים וביצה אחת; לת"ק, הרי זה מום. לר' ישמעאל, אין זה מום כיון שיש לו שני כיסים בידוע שיש לו שתי ביצים. ר' עקיבא אומר: צריך בדיקה; מושיבו על עכוזו וממעך (בכיס ובכסלים), אם יש ביצה – סופה לצאת. מעשה שמיעך ולא יצא, ונשחטה, ונמצאת ביצה דבוקה בכסלים והתיר ר' עקיבא, שהרי זה מום כיון שאינה במקומה. ר' יוחנן בן נורי אסר.

סברת תנא קמא שכיון שהביצה אינה במקומה הרגיל – הרי זה מום ואין צריך למעך. ומסתבר שכן הלכה (עפ"י רמב"ן ורא"ש). והרמב"ם פסק שצריך למעך, כר' עקיבא (וע"ע מהריט"א; אגרות משה אה"ע ח"א יב).

ביצה אחת גדולה כשתים שבחברתה – ר' יהודה אומר: הרי זה מום. ולא הודו לו חכמים, שאפילו אינה לשניה אלא כפול כשרה.

ו. נפגם הזובן, או העריה (במוקדשין שיש בהם נקבה) – שוחטים (ובמוקדשין – פודים). ניטל הזובן – אין שוחטים, שחזור ומבריא. נפגם הגיד עצמו – מעלה ארוכה ואינו מום.

א. נפגם הגיד, משמע ששוחטים במקדש (עפ"י חזו"א כה, ט).
 ב. הרמב"ם השמיט דין ניטל הזובן.

מומים שבזנב; נפגם הזנב מן העצם [ולא מן הפרק שבין עצם לעצם, שחזור ומבריא], או שראשו מפצל את העצם (רש"י: שנקלף העור והבשר, עד שנגלית העצם. תוס': הזנב מפוצל לשנים, שיש לו שתי עצמות), או שיש בשר כמלא אצבע (- רבע טפה) בין חוליה לחוליה; זנב הגדי הדומה לשל חזיר, אפילו אינו דק כמוהו אלא שהוא מעוגל, (ויש גורסים: 'רכיכא' - רך) בדומה לזנב החזיר - הרי זה מום; זנב הגדי שיש בו חוליה אחת בלבד, וזנב הטלה שיש בו שתי חוליות ולא שלש - הרי זה מום. (כן המסקנא, דלא כרב הונא שאמר בגדי שתים ובטלה שלש); זנב העגל שאינו מגיע לערקוב (הוא הפרק המחבר את השוק, היינו העצם האמצעית של הרגל, עם הירך - היא העצם העליונה, הקולית, כפרש"י) - הרי זה מום. לפירוש הרמב"ם, חכמים חולקים על כך. וכן להלכה השמיט הרמב"ם מום זה.

ז. מומים שבגפיים:

בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש. [ואם יתר וחסר ברגלים האחוריות - הרי זה אף טרפה]; רגליו קלוטות כשל חמור. ואפילו הן סדוקות אלא שעגולות כצורת פרסת החמור (רב פפא).
 א. ה"ה אם אינן סדוקות, גם אם אינן עגולות - הרי מום. וזהו עיקר 'קלוט' שבתורה (עפ"י לקוטי הלכות, ודלא כ'הר המורה' ע"ש. וכ"כ בחזו"א כה, טז).
 ב. אפילו דומה לאמו בכל דבר אלא שקלוט ברגל אחת - פסול לקרבן (עפ"י פירוש ר"ח פלטיאל - אמור);

נשמטה ירכו (ופעמים שהיא טרפה - ע' בחולין נד), והוא ה'שחול'; אחת מירכותיו גבוהה, שיוצאת מעל גבי הכסל ('כסול'); נשתרבה ירכו (- שאחת מירכותיו גדולה מחברתה. והוא ה'שרוע'); שברים בעצם היד ובעצם הרגל, אעפ"י שאינם נראים בראיה בעלמא רק ע"י מלאכה (- מלאכת האבר, כלומר שצולע בהליכה). והוא הדין לפגומות בעצם הניכרות לעין; רגליו מבוולמות (קצרות ברוחב. וי"מ לשון נפיחה. רש"י), מחמת הריוח (הרוח) - אינו מום. מחמת העצם (כלומר, רק העצם מבוולמת, אבל הבשר רחב. רש"י) - הרי זה מום.

ח. יבלת שיש בה עצם - הרי זה מום, וזוהי 'יבלת' המפורשת בכתוב. ושאין בה עצם - כשר בבהמה (אפילו יש בה שער. כן משמע מרש"י מא. ד"ה ובעל יבלת), שאינה אלא תלתול בעלמא (מלבד בעינים, כמפורט לעיל לה-לט).
 וכן שנינו (מה:): בעלת הדלדולין - כשרה.

דף מא

סב. על אלו מומין / פסולין אין שוחטים את הבכור, לא במקדש ולא במדינה?